USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проєкт
Енергетичної
Безпеки

ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ. РОЗРАХУНКОВІ МОДУЛІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СХЕМ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

28 жовтня 2021 року

Розрахункові модулі

В керівництві описано:

- дії кожного з учасників процесу послідовно, на кожному з етапів;
- надано інструменти, що можуть бути використані під час розробки;
- наведено приклади для кожного кроку.

В окремому розділі посібника наведено приклади можливих існуючих станів елементів системи теплопостачання та варіанти впровадження енергоефективних заходів для кожного з випадків. Окремо наведено приклади технічних та фінансових розрахунків для кожного запропонованого варіанту.

Відповідно, для наведених прикладів запропоновані розрахункові excel-модулі.

Визначення й аналіз існуючих зон теплопостачання

Для орієнтовної оцінки вартісних характеристик теплових і газових мереж в районі теплопостачання, можуть використовуватися показники теплощільності, газощільності та лінійної щільності теплових навантажень.

За наявністю даних щодо розрахункових теплових навантажень та географічних показників району обчислюються орієнтовні значення питомої матеріальної характеристики теплової мережі та питома вартість трубопроводу.

Питомі інвестиції системи централізованого теплопостачання		
Вихідні дані		
F		- географічної площі забудови зони теплопостачання, га;
$Q_{оп}$	2	- приєднане навантаження на опалення та вентиляцію котельних зони, МВт;
$Q_{гвп}$	1	- приєднане середнє навантаження гарячого водопостачання котельних зони, МВт;
$ф_{БМ}$		- коефіцієнт витрат на прокладання теплових мереж;
$ф_{виг}$		- коефіцієнт витрат на виготовлення труби;
$c_{м}$	43 00	- ціна сталі трубопровідної, грн/п.м.
$M_{пит}$	1	- питома матеріальна характеристика теплової мережі, м²/МВт;
Q	3	- приєднане навантаження на опалення та вентиляцію котельних та середнє навантаження гарячого водопостачання, МВт;
q		- теплощільністьтеплового навантаження, МВт/га;
ф		- поправочний коефіцієнт, що залежить від співвідношення навантажень гарячого водопостачання (ГВП) та опалення і вентиляції;
m	1	- питома маса металу трубопроводу, т/МВт;
k	1 071 04	- питома вартість трубопроводу, грн/МВт;

Показники існуючого та прогнозного попиту на теплову енергію

Для визначення фактичного попиту на теплову енергію:

- використовувати дані з лічильників в будівлях або на котельнях.
- якщо лічильники частково відсутні, рекомендовано використовувати інформацію з лічильників на типових будівлях.
- В разі відсутності даних по споживанню та по навантаженню, розрахунки проводяться відповідно до нормативів:

Показники існуючого та прогнозного попиту на теплову енергію. Нормативи

КТМ 204 «Норми та вказівки по нормуванню витрат палива та теплової енергії на опалення житлових та громадських споруд, а також на господарсько – побутові потреби в Україні
ДБН В.2.6 – 31:2006 «Теплова ізоляція будівель»
ДБН В.2.6 – 31:2016 «Теплова ізоляція будівель»
Наказ від 27.10.2020 №260 «Про затвердження Мінімальних вимог до енергетичної ефективності будівель»

Показники існуючого та прогнозного попиту на теплову енергію

Область (вибрати)	Рік побудови (ввести вручну)	Призначення будівлі (вибрати)	Кількість поверхів (ввести вручну)	Кількість людей (ввести вручну)	Опалювальна площа, м² (ввести вручну)	Опалювальний об'єм, м³ (ввести вручну)	Максимальна потужність ГВП (ДБН Внутр. водопров і каналіз.), кВт	Середня потужність ГВП (ДБН Внутр. водопров і каналіз.), кВт	Середня потужність ГВП (ДСТУ Ен. еф. буд.), кВт	Середня потужність ГВП (згідно соціальної норми для житлових будинків), кВт	Питоме річне споживання опалення, кВт·год/м²	Питоме річне споживання опалення, кВт·год/м²	Річне споживання, кВт·год	Потужність, кВт
Чернівецька область	2007	Житлові будинки	3	1 040	13 890	41 670	1 058	280,08	41,23	157,24	43	14	601 346	293,70
Рівненська область	1960	Підприємства торгівлі	28	4 196	55 944	151 049	3 477	245,47	249,07		89	33	4 992 548	2 354,89
Кіровоградська область	1960	Громадські будівлі та споруди	3	94	1 254	3 887	125	4,12	5,58		155	50	193 892	95,51
Кіровоградська область	2008	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	5	418	5 575	16 168	451	73,36	29,78		104	36	582 030	273,43
Харківська область	1956	Громадські будівлі та споруди	2	366	4 880	12 688	411	16,06	21,73		111	43	543 714	259,15
Тернопільська область	1972	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	23	1 342	17 894	51 893	1 194	235,52	95,60		131	45	2 345 811	1 004,99
Чернігівська область	1960	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	17	1 090	14 535	37 791	1 051	191,30	77,65		123	47	1 790 945	784,16
Черкаська область	1945	Підприємства торгівлі	26	1 704	22 724	65 900	1 542	99,68	101,17		96	33	2 173 098	1 027,39
Рівненська область	1952	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	12	2 193	29 244	81 883	1 882	384,87	156,24		124	44	3 611 829	1 623,56
Кіровоградська область	2006	Житлові будинки	4	839	11 180	34 658	839	194,28	33,18	126,85	119	38	1 325 291	652,85
Херсонська область	1938	Житлові будинки	15	1 914	25 515	79 097	1 720	443,21	75,73	289,38	80	26	2 049 782	1 204,86
Харківська область	1947	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	29	5 601	74 675	231 493	4 687	982,98	398,95		141	46	10 547 138	4 803,47
Чернівецька область	1933	Громадські будівлі та споруди	19	970	12 939	36 229	975	42,56	57,61		100	36	1 294 016	632,00
Івано-Франківська область	2009	Готелі	10	1 844	24 590	71 311	1 537	449,48	109,48		51	18	1 254 090	595,76
Сумська область	1965	Житлові будинки	30	3 341	44 550	120 285	2 869	773,65	132,23	505,13	120	44	5 331 505	2 498,02
Херсонська область	2020	Житлові будинки	15	2 228	29 700	89 100	2 056	515,92	88,15	336,85	75	25	2 227 500	1 309,32
Автономна Республіка Крим	1950	Громадські будівлі та споруди	13	120	1 599	3 998	160	5,27	7,12		94	38	150 392	81,85
Закарпатська область	2012	Житлові будинки	5	403	5 375	14 513	460	93,32	15,95	60,93	48	18	258 000	138,29
Чернівецька область	1944	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	20	2 759	36 780	110 340	2 374	484,20	196,50		125	42	4 594 374	2 136,92
Івано-Франківська область	1937	Підприємства торгівлі	6	745	9 930	29 790	756	43,58	44,21		96	32	953 806	453,11
Закарпатська область	1985	Громадські будівлі та споруди	21	1 422	18 963	51 200	1 368	62,39	84,42		77	28	1 458 061	781,51
Чернівецька область	1973	Громадські будівлі та споруди	25	3 413	45 500	131 950	3 009	149,75	202,57		104	36	4 712 924	2 301,79
Луганська область	1952	Підприємства торгівлі	14	748	9 968	29 904	756	43,76	44,38		96	32	957 565	511,69
Львівська область	1930	Підприємства торгівлі	27	3 108	41 445	111 902	2 691	181,82	184,52		86	32	3 582 824	1 659,47
Вінницька область	1952	Будинки та споруди дитячих дошкільних закладів	15	2 505	33 405	100 215	2 207	439,63	178,47		127	42	4 234 781	1 987,04
Київська область	1948	Будинки та споруди навчальних закладів	28	2 877	38 360	118 916	2 532	168,30	170,78		124	40	4 739 909	2 286,82
Дніпропетровська область	1978	Будинки та споруди навчальних закладів	4	284	3 780	9 828	330	16,61	16,83		114	44	432 292	210,07
Харківська область	1931	Житлові будинки	28	2 858	38 108	114 324	2 544	661,81	113,11	432,10	96	32	3 653 683	1 741,47
Житомирська область	1930	Будинки та споруди навчальних закладів	24	4 113	54 840	164 520	3 477	240,61	244,15		126	42	6 888 220	3 163,81
Рівненська область	1932	Підприємства торгівлі	16	502	6 688	20 064	530	29,37	29,78		99	33	663 166	312,80

Розробка та аналіз потенційних проєктів розвитку (модернізації) системи теплопостачання

В розділі наведені приклади та розрахунки для типових проєктів, що можуть бути запропоновані під час розробки схеми теплопостачання.

Заміна теплотрас на попередньо ізольовані

Вихідні дані		
L	4 750	– довжина ділянки, м;
$d_з$	0,16	– зовнішній діаметр трубопроводу без ізоляції, м;
$D_з$	0,25	– зовнішній діаметр ізольованого трубопроводу, м;
$\lambda_{ІВ}$	0,03	– коефіцієнт теплопровідності ізоляції, Вт/(м · °С);
α	29,0	– коефіцієнт тепловіддачі від поверзні ізоляції, Вт/(м² · °С);
τ	65	– середня температура теплоносія в мережі, °С;
$t_{РН}$	-0,2	– температура навколишнього середовища, °С;
$\eta_К$	0,92	– коефіцієнт корисної дії котла, частка одиниці;
$Q_Н^Р$	33 800	– теплота згоряння палива, кДж/м³(кДж/кг);
$T_Р$	4 200	– число годин роботи котла за рік, год/рік;
$Ц_{ПАЛ}$	7,33	– ціна палива, грн/м³(грн/кг);

Розрахунок		
$R_1^{ІВ}$	**2,18**	– термічний опір ізоляції попередньо ізольованого трубопроводу, (м · °С)/Вт;
R_1''	**0,044**	– термічний опір тепловіддачі від поверхні попередньо ізольованої труби в навколишнє середовище, (м · °С)/Вт;
$R_і$	**2,23**	– сумарний термічний опір від поверхні труби до навколишнього середовища, (м·К)/Вт;
$q_1^{ІВ}$	**29,28**	– тепловий потік з поверхні 1 погонного метру ізольованого трубопроводу, Вт/м;
$Q_{ВТР}^{ІВ}$	**139,10**	– кількість теплоти, віддана ізольованою ділянкою в навколишнє середовище, кВт;
$R_і^П = R_і^{П*}$	**0,07**	– сумарний термічний опір від поверхні труби до навколишнього середовища не ізольованого трубопроводу, (м·К)/Вт;
$q_1^П$	**944,48**	– тепловий потік з поверхні 1 погонного метру не ізольованого трубопроводу, Вт/м;
$Q_{ВТР}^П$	**4 486,28**	– кількість теплоти, віддана не ізольованою ділянкою в навколишнє середовище, кВт;
$\Delta B_В$	**503,28**	– економія палива за рахунок застосування попередньо ізольованих труб у порівнянні з неізольованим трубопроводом, м³/год;
E	**15 493 843**	– економія коштів після заміни трубопроводу, грн/рік;

Розробка та аналіз потенційних проєктів розвитку (модернізації) системи теплопостачання

Фінансовий ефект проєкту визначається його ефективністю та рівнем рентабельності.

Основні показники:

- Простий термін окупності (PP),
- Чиста приведена вартість (NPV),
- Внутрішня норма рентабельності (IRR),
- Дисконтований термін окупності (DPP)

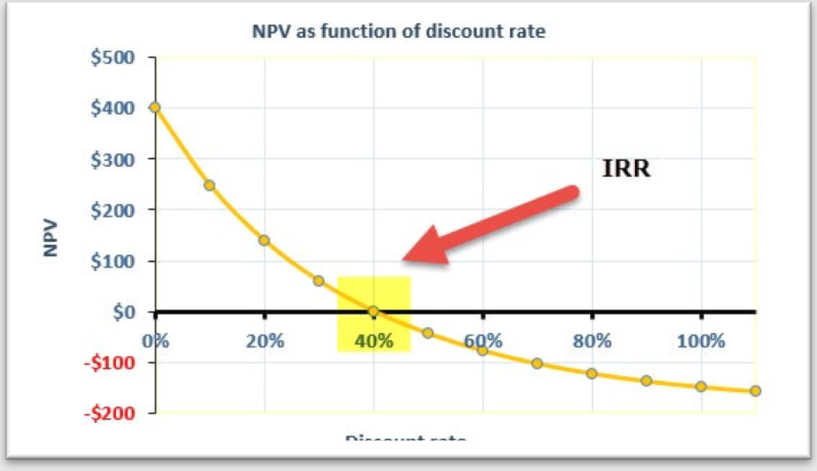

Розробка та аналіз потенційних проєктів розвитку (модернізації) системи теплопостачання

рошовий потік	Одиниці виміру	Загалом	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
вестиції	грн	_	-46 575 000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ста річна економія	грн	_	0	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843
ростий грошовий потік	грн	_	-46 575 000	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843	4 303 843
кумульований простий грошовий потік	грн	_	-46 575 000	-42 271 157	-37 967 315	-33 663 472	-29 359 629	-25 055 786	-20 751 944	-16 448 101	-12 144 258	-7 840 415	-3 536 573	767 270	5 071 113	9 374 955	13 678 798	17 982 641	22 286 484	26 590 326	30 894 169	35 198 012	39 501 855
ефіцієнт дисконтування	_		1,00	0,98	0,95	0,93	0,91	0,89	0,87	0,85	0,83	0,81	0,79	0,77	0,75	0,74	0,72	0,70	0,69	0,67	0,65	0,64	0,62
исконтований грошовий потік	грн		-46 575 000	4 203 753	4 105 992	4 010 503	3 917 236	3 826 137	3 737 158	3 650 247	3 565 357	3 482 442	3 401 455	3 322 351	3 245 087	3 169 620	3 095 908	3 023 910	2 953 587	2 884 899	2 817 808	2 752 278	2 688 271
кумульований дисконтований грошовий отік	грн		-46 575 000	-42 371 247	-38 265 255	-34 254 751	-30 337 516	-26 511 378	-22 774 221	-19 123 974	-15 558 616	-12 076 174	-8 674 719	-5 352 368	-2 107 280	1 062 340	4 158 248	7 182 159	10 135 746	13 020 645	15 838 453	18 590 730	21 279 002

оказники економічної ефективності	Одиниці виміру	Показник
ростий термін окупності (PP)*	років	10,8
ста приведена вартість (NPV)	грн	20 784 141
утрішня норма рентабельності (IRR)	%	7%
исконтований термін окупності (DPP)*	років	12,7

Дробова частина значення терміну окупності визначається на основі кумулятивного грошового потоку проекту методом лінійної інтерполяції між роком з від'ємним значенням грошового потоку та наступним за ним роком з додатнім значенням грошового потоку.

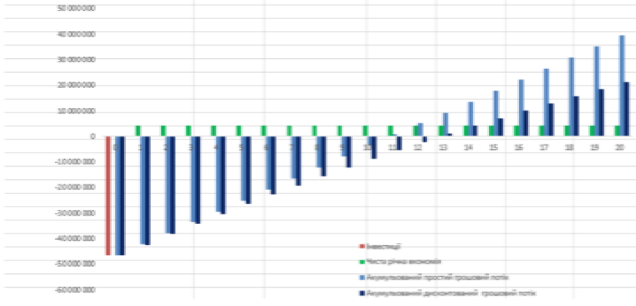

Паспорт схеми теплопостачання

Невід'ємна частина схеми теплопостачання населеного пункту, що містить показники:

- структури, ефективності, надійності, якості та екологічності систем теплопостачання населеного пункту для базового року;
- цільові показники за умови реалізації рекомендованого сценарію теплопостачання.

Ефективність системи теплопостачання

№	Показник	Одиниця виміру	Значення							
			Базовий рік (2020)	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5	На кінець розрах. періоду (вказати рік)	Зміни (10)-(4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Споживання паливно-енергетичних ресурсів на виробництво теплової енергії	т у.п.	484 528						460 218	
	В тому числі:									
	Природний газ	т у.п.	241 429						241 429	
	Біопаливо	т у.п.	-						97 240	
	Традиційне тверде паливо	т у.п.	243 099						121 550	
	Рідке паливо	т у.п.	-						-	
	Електроенергія в перерахунку на умовне паливо	т у.п.	-						-	
	Скидна теплота	т у.п.	-						-	
2	Виробництво теплової енергії	Гкал	2 713						2 713	
3	Питома витрата умовного палива на виробництво теплової енергії	кг у.п. / Гкал	178 571						169 612	
4	Енергетична складова собівартості виробництва	грн/Гкал	899						908	

Зведений аналіз впливу на навколишнє середовище

Методологія призначена для розрахунку викидів ПГ від стаціонарних джерел спалювання палива. Містить алгоритм розрахунку, що дозволяє оцінювати обсяг викидів ПГ та необхідні для його реалізації вихідні дані.

Розрахунок викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферу

Енергоносії (вибрати з випадаючого списку)	Обсяг спалювання палива, т	Викиди від спалювання палива, т CO_2
Торф	20	20,69
Деревне вугілля	15	0,44
Деревина/відходи деревини	20	0,31
Топковий мазут	10	31,27
Бітум/асфальт	10	32,44
Брикетоване паливо	5	10,09
Сумарні викиди від спалювання палива, т CO_2		95,25

Використання електронних інструментів моделювання системи теплозабезпечення ГІС

- Геоінформаційні системи (ГІС) – системи, пов’язані, із завданнями природокористування, а також територіального планування і управління. Ці системи мають універсальний характер, що забезпечує їхнє використання в різних галузях однаково успішно. Більшість систем мають надбудови і модулі, орієнтовані на рішення задач у різних галузях. В Посібнику наведено перелік ГІС, що можуть бути застосовані з вказаними особливостями. Зокрема:
- TERMIS
- ARCGIS UTILITY NETWORK
- NEPLAN
- GLOBEMA
- Iisi-Netti
- Trimble NIS
- MOP, DYMOS

Проведення гідравлічних розрахунків

Мета:
перевірка спроможності теплових мереж забезпечити надійне теплопостачання та вибір оптимальних параметрів ділянок трубопроводів.

- Виконується для рекомендованого сценарію схеми теплозабезпечення;
- Необхідне спеціалізоване програмне забезпечення.

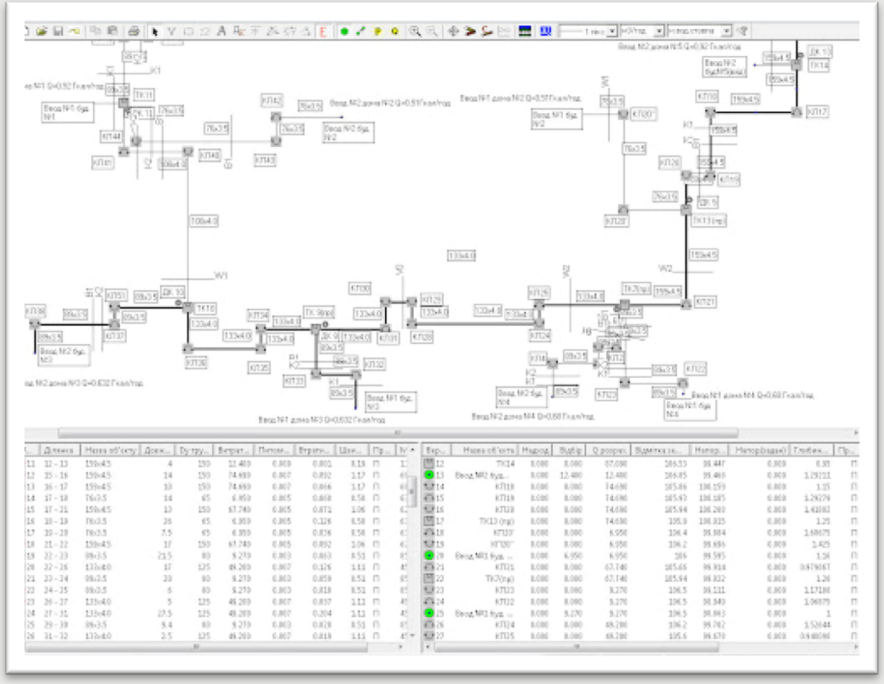

Дякую за увагу

Проєкт Енергетичної Безпеки

Цей документ став можливим завдяки підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Tetra Tech ES,Inc. несе повну відповідальність за зміст цього документу. Викладений зміст не обов'язково відображає позицію USAID або Уряду Сполучених Штатів.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ